

ÕHTULEHT

Tallinn

nr. 68 22 III, 1947
kuup.A. Kitzbergi ja A. Särevi
„KOSJASÕIT“
teatris „Estonia“

Paljud vaatavad, kes on harjunud Straussi, Kalmani, Lehari ja Abrahami operetidega, kehtivad hämmastunud õlgu, lugedes ajalehest, et „Estonia“ teatri operetitrupp valmistub A. Kitzbergi populaarse muusikalise talupojajandi „Kosjasõit“ lavastamisele.

Mis ühist on sel primitiivsel, naiivsel jandil hiilgava operetiga?

Kuid seekord teater taotleski seda, et luua lõbusat muusikalist etendust, mis põhiliselt erineb „Silvast“, „Lõbusast lehest“, „Havai lillest“ ja teistest nn. Viini žanri operetidest.

Vaidlusi opereti ümber peetakse juba kaua. Juba ammu on tunnustatud, et operett, see laiemates rahvahulkades populaarseim žanr, on sattunud ummikusse, tammub jõuetult kohal ja degradeerub. On avastatud ka selle paigaltammumise põhjused: operetidramaturgia tardumine, mis on sulgunud traditsiooniliste kujude ampuade kitsasse ringi (lüüriline paar, kaskaadne paar, koomiline vanamees, koomiline vanaeit) ja süzee traditsioonilise ülesehitusse, mis kasutab ikka ühti ja samu võtteid.

Selleks, et luua uut operetti, on vaja kõigepealt leida uusi teid operetidramaturgiale. Ja „Estonia“ teatri tegelased otsustasid leida neid teid.

Operett, nagu teada, tekkis rahvalikust žanrist, nõndanimetatud „laulumängust“. Ja teatri juhtkond tegi õigesti, pöörates opereti uute teede otsimisel opereti läte poole, püüdes leida neis sügavalt rahvalikes lätetes lähtepunkti rahvaopereti loomiseks.

Aga kui juhtkonna mõte iseenesest oli õige, siis oli materjali valik esimeseks katseks täiesti ebaõnnestunud.

Laulumäng oli sellepärast nii rahvapärane, et see kajastas alati rahva mõtteid ja tundeid, see suunas oma nooled rõhujate, aristokraatide, kaupmeeste ja ametnike vastu, võttis oma positiivse kangelase nende hulgast kes antud hetkel olid progressiivsete ideede kandjaks.

Laulumängud kus lihtnimene tavaliselt osutus võitjaks, kuna aristokraat, kaupmees või ametnik häbistatuks, sisendasid rahvasse usku oma jõusse ja õpetasid teda arvustavalt suhtuma rõhujatesse. Need etendasid kahtlemata suurt ja tänuväärset osa töötajate eneseteadvuse arenemises.

A. Kitzbergi „Kosjasõit“ võis selle loomispäevil omada mingit progressiivset tähtsust, kuid meie päevil, meie nõukogude vaatajale ta ei ütle enam midagi. Pealeselle pole lavateose primitiivsus enam mingil määral suuteline rahuldama kaasaegse vaataja nõudeid.

Teatri juhtkond sai aru, et oma esialgsel kujul ei suuda lavateos kuidagi rahuldada vaatajat, mispärast tegi A. Särevile ülesandeks ümber töötada ja täiendada selle tekst. A. Särev on teinud suure töö: on peagu tervenisti kirjutanud uuesti esimese vaatuse, kasutades seejuures tunduvalt määral A. Kitzbergi jutustuse „Veli Henn ja Henu veli“ materjale, samuti on ta tugevasti ümber töötanud teise ja kolmanda vaatuse. Kuid luua laulumängu, mida tänapäeval võiks vaadata huviga, pole A. Särevil siiski õnnestunud. Ja ei võinudki õnnestuda, kuna teda igal sammul takistas A. Kitzbergi algupärane, mille sisu ja üldise stiili muutmise oleks tähendanud klassiku nime

kurjasti kasutamist lavateose jaoks, millega sel pole vähimatki ühist.

Tööhulgast, mis A. Särev, lavastaja A. Mering ja teised on teinud „Kosjasõidu“ uue variandi kallal, oleks jätkunud ülejäägiga täiesti uue ja võib-olla tõeliselt aktuaalse laulumängu loomiseks. Kuid, nagu öeldakse, „piinadeta pole teadust“, tõenäoliselt eelistavad etenduse autorid pärast esimest katset kulutada oma pingutusi täiesti uue ja algupärase laulumängu jaoks.

Ja nad toimiksid õigesti, sest „Kosjasõidu“ etendus näitas, et on täiesti võimalik luua tõeliselt komöödialikku, meeldivat ja köitvat laulumängu žanris etendus. Veelgi enam, see näitas, et isegi ehitatuna kaugeltki mitte kõige soodsamaie materjalile, see rõõmustab siiski oma värskuse ja omapärasusega rohkem kui traditsiooniline Viini operett.

Seda värskust on etenduses, mille lavastas A. Mering, palju. Värskust ja tõelist lõbusust. Puuduvad tüütavad operetikoomikute teravmeelsused. See, millest vaataja selle etenduse puhul naerab, on tehtud tõelise komöödialiku meisterlikkusega, maitsega ja mõõdu-tundega. Esmajoones see käib esimese, kõige õnnestunuma vaatuse kohta, ja eriti „väga kurva tragöödia, mis sunnib nutma igat haritud inimest“ esitamise kohta.

Algusest, lavastaja sissejuhatavast kõnest kuni stseeni apoteoosini, mis on üle külvatud mugavalt asetunud „laipadest“, kelle kohal kaks „inglit“ lehvatab vineerist tiibadega, on kõik selle sõna paremas mõttes naljakas, sädaleb lõbusast leidlikkusest. Selles stseenis on eriti hea Kalju Vaha (härä Perpendikkel), kes on vaba operetlikest trafarettidest, tunnetab teravalt koomilist ja oskab seda koomilist anda edasi pealetükkimatult ja pehmelt.

Hästi viib esimeses vaatuses oma osa läbi A. Ernesaks, kes kujutab karskusseltsi esimeest, kultuuriharrastajat ja külakooliõpetajat.

Teine ja kolmas vaatus, kus algupärandi teksti ja kompositsiooni on säilitatud suuremal määral, olid märksa nõrgemad. Siin ilmnes vähem näitlejate ning lavastaja leidlikkust ja rohkem torkas silma dramaturgilise materjali ja J. Simmi muusika primitiivsus.

Näitlejad, kes esinesid neis vaatuses, tegid kõik, et luua huvitavaid komöödiakujusid. Kuid kõiki pingutusi ei krooninud edu. Kui F. Mooril õnnestus luua lehemehed Käo viimistletud kuju ja leida huvitavaid komöödialisi jooni, kui Oobiku kuju õnnestus põhiliselt H. Malmstenil (kes muide meisterlikult imiteeris ööbikulaulu), siis Lõokese kuju P. Mägi kehastuses jäi ebaselgeks ja elutuks. P. Mägi kordas ennast, kordas seda, mida ta erinevates kostüümides erinevate nimede all on näidanud reas eelnevais operetietendustes.

Vallavanem Volmer Vommi osas annab A. Särev traditsioonilise, kuid küllalt mahlaka ja elulise tüübi. Mahlakas ja tõetruu on metsnik Rästas A. Randviiru kehastuses. Väga õnnestunud on kohtlastepaar, metsniku sulane ja teenija, kelle osas esinevad L. Mesikäpp ja E. Pärn. L. Mesikäpa mängus on palju veetlevat otsekohesust, värskust ja komöödialikku võluvust. E. Pärn, loobudes oma tavalisest operetlikest võtetest, annab väga tõetruu kuju puuduliku mõistusega inimesest.

Vaataja naerab palju ja lõbusalt. Naerab vallavanema, kooliõpetaja, lehemehete, kõrtsinaise ja metsniku sulaste üle, isegi kõrtsinaise tütre üle, kelle kahvatut osa täidab väga armsalt S. Sooäär. Kus on aga positiivne kanelane?

Kus on lüüriline naiskangelane?

Lüürilist naiskangelast pole üldse olemas. Kõrtsinaise tütar Liisi on naiivne ja isegi rumalavõitu. Temale ei saa anda seda ülesannet. Ja teater tegi õigesti, esitas tema kuju olustikulises komöödiaplaanis.

Positiivse kangelasena püüdis A. Kitzberg esitada Mats Mürki (mulk). Kuid mis on siis selles kujus progressiivset? Kas see, et ta on teistest haritum, või võib-olla see, et ta on jõukas? Mulgi tegevuses, mis väljendub ainult selles, et ta häbiväärastab lehemehi, on raske leida midagi progressiivset, mis vääriks järeletegemist.

Mulgi osa on tühine, tema kuju on autori poolt antud ebaselgelt, kahvatult. R. Nuude tegi kõik võimaliku, et esitada kuju positiivseks, püüdis olla sümpaatne ja tubli nooruk. Ja see õnnestus tal.

Suurepäraseid dekoratsioonid etenduse juurde andis ENSV teeneline kunstnik V. Haas. Palju huumorit on esimese vaatuse dekoratsioonides (eriti karskusseltsi embleemiga eesriietes), palju valgust ja õhku on esimese ja kolmanda vaatuse dekoratsioonides. Etenduse kujundamine on läbi immutatud samasuguse elurõõmsa vallatusega, nagu kogu etendus tervikuna.

Meenutasime etenduse üksikuid puudusi, kõnelesime ka sellest, et materjal, mis on võetud selle aluseks, ei andnud lavastajale võimalusi täielikult lahendada operetiprobleemi, kuid sel etendusel on kahtlemata suur tähtsus, kui võrd see oli katseks välja rabelda Viini opereti žanri šabloonist. Ja kuigi me pärast seda ei saa veel kõnelda uue žanri sünnist operetis, siis võime õigusega öelda, et õige tee selle loomiseks on juba leitud.

Loodame, et sel teel meie teatreid ootab edu. On vaid vaja, et komöödiakirjutajad ja komponistid aitaksid teatrit, et nad looksid uue operetidramaturgia, mis on vaba Viini šabloonist, looksid rahvaliku ja ajakohase, uue rahvaliku operetimuusika, mille loomisele neid võib ja peab inspireerima meie rahvatantsude ja naljalaulude rikkalik vara, mida meie heliloojad on kasutanud ja uurinud veel nii vähe.

S. I. L.